

аналогії з вимогами до змісту топографічної карти, яка використовується в якості робочої карти командира в процесі рішення відповідних завдань управління військами (силами).

На практиці важливе значення має базовий масштаб топографічних карт, що використовуються в якості основи при створенні ЦКМ. Зі збільшенням базового масштабу підвищується точність вирішення задач компонента АСУВ. З іншої сторони, це призводить до збільшення кількості об'єктів, що аналізуються, а відповідно збільшується час аналізу при обробці картографічної інформації. Виходячи з цих положень, необхідно встановлювати розумний компроміс, який дозволяє за допустимий час виконання аналізу отримати необхідну точність розрахунків. При визначенні базового масштабу звичайно використовують досвід практичної роботи органів управління відповідного рівня при вирішенні аналогічних завдань за допомогою паперових топографічних карт.

Наступне проблемне питання стосується особливостей бібліотеки електронних умовних картографічних знаків. Наявність відповідної їх електронної бібліотеки (у складі інформаційної бази ГІС) повинна забезпечувати повноту опису об'єктів місцевості; гнучкість (з урахуванням можливого розширення множини існуючих оперативно-тактичних знаків і внесення необхідних змін без порушення структури класифікації); можливість суміщення з існуючими загальнодержавними класифікаторами, класифікаторами воєнної інформації; узгодженість з алгоритмами вирішення конкретних інформаційних та розрахункових задач; зручність редагування графічних образів.

Особливу увагу доцільно звернути на пояснювальні знаки. До їх переліку відносяться різні надписи і точкові умовні знаки. На практиці використовують також умовні знаки, які використовуються тільки в окремих компонентах АСУВ. При оцінці бібліотеки умовних знаків необхідно перевірити можливість ідентифікації таких знаків та наявність спеціального апарату розміщення пояснювальних знаків відносно об'єкта пояснення при їх одночасній візуалізації.

Набір стандартних функцій для збору, обробки, аналізу та відображення картографічної інформації повинен забезпечувати приведення (пряме і зворотнє) даної інформації до виду, що придатний для використання іншими підсистемами в процесі вирішення завдань компонента АСУВ. При оцінці даної складової ГІС повинна перевірятися можливість отримання відповідним чином

структурованої картографічної інформації для вирішення поставленого завдання. Крім того, можуть оцінюватися час та складність відповідних функцій.

Висновки В результаті аналізу різних завдань АСУВ можна визначити приблизний мінімальний перелік стандартних функцій, який повинен реалізовуватися в ГІС і, яка в свою чергу, розглядається на предмет включення до АСУВ, а саме: нанесення на карту умовного знаку та його редагування; отримання типу знака і коду зразка знаку згідно класифікатора ГІС; селекція зображених на карті об'єктів (за типом відповідних умовних знаків, за координатами точки або за кодом знаку, що попадає у площу об'єкта, тощо); опис точок, що визначає зображений на карті умовний знак; отримання семантичного опису об'єкта, який зображений на карті відповідним умовним знаком та навпаки, надання необхідного значення семантики; визначення абсолютної висоти точки (об'єкта) над рівнем моря тощо.

Графічний інтерфейс користувача повинен забезпечити подання картографічної інформації у виді, який встановлений існуючими нормативними документами, відповідати ергономічним вимогам і бути сумісним з інтерфейсами інших підсистем АСУВ. Бажана можливість використання ГІС користувачами з мінімальним рівнем спеціальної підготовки.

Важливе значення має також зручність доступу до наявної цифрової картографічної інформації, можливість її редагування, комбінації, отримання необхідних характеристик, а також простота отримання додаткової інформації з зовнішніх баз даних.

Враховуючи розглянуті положення та вимог дозволить правильно сформувати всі складові геоінформаційної системи на етапі її створення та забезпечити її ефективне застосування за призначенням і тривалий життєвий цикл системи.

1. ГОСТ 28441-99. Картография цифровая. Термины и определения. – М.: Изд-во стандартов, 2000. 2. Мосов С.П., Чорнокнижний О.А. Досвід використання геоінформаційних систем та ГІС-технологій у збройних конфліктах останніх років. Збірник наукових праць "Труди Академії" НАО України. – К., 2009-№3(90). 3. Мосов С.П., Чорнокнижний О.А. Оцінка процесів використання цифрової інформації про місцевість в Збройних Силах України. Збірник наукових праць "Труди Академії" НАО України. – К., 2009-№5(92). 4. Сівков С.В., Чорнокнижний О.А. Проблеми інтегрування геоінформаційних технологій в систему інформаційного забезпечення процесу виконання військами (силами) завдань за призначенням. Збірник наукових праць ВІ КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – №30.

Надійшла до редколегії 04.05.12

ВОЄННО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ОБОРОННОЇ СФЕРИ

УДК 621.391

Л.Р. Клері, М.В. Гребенюк,
О.В. Пошедін, канд. істор. наук, доц.,
А.О. Феклістов, канд. техн. наук

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КУРСУ З УПРАВЛІННЯ ОБОРОННОЮ ГАЛУЗЗЮ В ШИРОКОМУ КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ

Розглядаються основні підходи та особливості щодо проведення міжнародного та національного спеціалізованого курсу з управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки з урахуванням взаємодії систем національної безпеки України та Великої Британії.

Ключові слова: міжнародна та національна безпека, сектор безпеки та оборони, управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки.

The article considers main approaches and features of special international and national courses for managing defence in a wider security context that take into account interconnection between Ukrainian and British national security systems.

Keywords: international and national security, defence and security sector, managing defence in a wider security context.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним з основних принципів забезпечення національної єдності та захищеності життєво важливих інтересів

особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз є використання механізмів міжнародної безпеки, ключовий принцип якої полягає в тому, що

© Клері Л.Р., Гребенюк М.В., Пошедін О.В., Феклістов А.О., 2012

забезпечення національної безпеки однієї держави взаємопов'язано із забезпеченням національної безпеки інших держав [1–3].

Практична реалізація даного принципу полягає у здійсненні комплексу різних за характером заходів міжнародного співробітництва, тобто цілеспрямованої діяльності Міністерства оборони (МО) України, Генерального штабу (ГШ) Збройних Сил (ЗС) України, видів ЗС України, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів (ВНЗ), установ та організацій, що не належать до видів ЗС, щодо встановлення і розвитку зв'язків з відповідними структурами зарубіжних держав та міжнародних організацій згідно з чинним законодавством України та нормами міжнародного права [4].

Організація та проведення міжнародного та національного спеціалізованого курсу щодо управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки, який розроблений в академії оборони Великобританії та проводився в Україні на протязі 2007-2010 років, є однією з складових міжнародного співробітництва [5].

Мета статті – визначення основних підходів та особливостей щодо проведення міжнародного та національного спеціалізованого курсу з управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки з урахуванням взаємодії систем національної безпеки України та Великобританії.

Викладення матеріалів досліджень

Спеціалізований курс "Управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки" ("Managing Defence in the Wider Security Context") проводився в двох варіантах [6].

1. Базовий середньостроковий спеціалізований курс (далі – міжнародний курс) проводився протягом 7 тижнів в Оборонному коледжі управління та технологій академії оборони Великобританії спільно з фахівцями Кранфілдського університету. Курс проводився протягом останніх 10 років 1 раз на рік (до 2009 року – 3 рази на рік) в рамках програми оборонної дипломатії МО Великобританії.

2. Експортний середньостроковий спеціалізований курс (далі – національний курс) проводиться протягом 1-2 тижнів в країнах, які виявили зацікавленість у його проведенні, біля 10 разів на рік. На даний час національні курси були проведені в Україні, Грузії, Вірменії, Болгарії, Ефіопії, Нігерії, Гані, Косово, Малаві, Непалі та Сербії.

В Україні національний курс проводився протягом 2007-2010 років у рамках Міжнародного проекту професійної підготовки цивільного персоналу сектору безпеки України за підтримки МО Великобританії та є важливим компонентом щодо підготовки фахівців у галузі безпеки як ключової складової співробітництва між Україною та Великобританією. В 2010 році даний курс вперше проводився спільно викладачами академії оборони Великобританії та вищих ВНЗ України (Національного університету оборони України (НУОУ) та Харківського університету Повітряних Сил (ХУПС)). Таким чином, був розпочатий етап переходу від навчання, що проводиться виключно фахівцями академії оборони Великобританії до проведення спільного курсу за участю науковців і науково-педагогічних вищих ВНЗ України [7, 8].

Необхідність проведення даного курсу в Україні обумовлена вирішенням наступних основних проблемних питань, розв'язання яких потребує використання міжнародного досвіду:

- практична потреба у вивченні сучасного досвіду провідних країн світу щодо управління сектором безпеки та оборони в широкому контексті безпеки для більш якісного вирішення відповідних завдань державними установами та силовими відомствами України;

- необхідність впровадження в навчальний процес та наукову і науково-технічну діяльність вищих ВНЗ України сучасних методів управління системами безпеки та оборони держави;

- необхідність підвищення рівня знань з фахової підготовки цивільних та військових фахівців державних установ та силових відомств України в галузі міжнародної та національної безпеки, здатних в подальшому ефективно виконувати завдання у сфері практичного співробітництва в контексті реалізації Указу Президента України Віктора Януковича "Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору" [9].

Метою національного курсу було ознайомлення вищого керівного військового та цивільного персоналу сектору безпеки та оборони з комплексними підходами формування та реалізації політики безпеки та оборони.

Характерними рисами національного курсу були створена атмосфера взаємної довіри між всіма учасниками курсу, надання корисної інформації та активна взаємодія слухачів курсу під час виконання групових практичних вправ з проблемних питань національної безпеки та оборони.

Національний курс мав на меті наступне:

- розгляд питань оборони у широкому контексті безпеки;
- формування спільних поглядів з основних питань національної безпеки;
- обговорення шляхів розвитку міжвідомчої співпраці та покращення координації зусиль з питань безпеки та оборони;
- формування взаємної поваги представників різних організацій та ефективної взаємодії під час виконання ними завдань у сфері безпеки та оборони;
- ознайомлення з потребами та методиками стратегічного управління;
- ознайомлення із принципами та технологіями "ефективного" управління;
- покращення навичок і вмінь з мотивування підлеглих та управління їхньою діяльністю;
- ознайомлення зі структурами та процесами управління на демократичних засадах задля ефективної реалізації стратегії та політики держави.

Розглянемо основні підходи та особливості щодо проведення міжнародного та національного спеціалізованого курсу з управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки з урахуванням взаємодії систем національної безпеки України та Великобританії за трьома основними напрямками:

- відповідність мети та задач національного курсу завданням системи забезпечення національної безпеки України та задачам національної безпеки Великобританії;
- співвідношення тематики міжнародного та національного курсів;
- основні особливості професійної підготовки слухачів міжнародного та національного курсів.

Для оцінювання відповідності мети та задач національного курсу завданням системи забезпечення національної безпеки України та задачам національної безпеки Великобританії були залучені експерти з академії оборони Великобританії та вищих ВНЗ України.

Проведений аналіз відповідності мети та завдань національного курсу показав, що:

1) мета та завдання національного курсу відповідають завданням системи національної безпеки України; при цьому вони найбільш сприяють вирішенню наступних завдань системи забезпечення національної безпеки України [3]:

- розроблення напрямів дій (стратегії) по досягненню намічених цілей у сфері безпеки;
  - формування гармонійних міжнародних відносин;
  - забезпечення міжнародної безпеки країни шляхом налагоджування рівноправного партнерства з провідними державами світу;
  - зміцнення безпеки держави в оборонній та інформаційній сферах;
- 2) мета та завдання національного курсу є корисними під час вирішення задач національної безпеки Великобританії, а саме [10-12]:
- отримання найповніші відповіді на проблемні питання завдяки спільній роботі з партнерами;
  - визначення та моніторинг ризиків національній безпеці та можливостей;
  - пошук дійсних причин нестабільності;

- допомога в розв'язанні конфліктів і внесок в стабільність.

Таким чином, результати експертного оцінювання підтверджують обопільну вигоду від конструктивного двостороннього партнерства України з Великобританією з питань національної безпеки, які становлять взаємний інтерес [9].

Практичне вирішення навчальних задач міжнародного та національного курсів здійснювалося під час проведення лекцій та групових практичних вправ. Тематика та кількість навчальних годин дозволили розрахувати співвідношення тематики курсів за 4 основними темами: лідерство та професіоналізм, безпека в міжнародному контексті, державне управління сектором безпеки та оборони, технології управління сектором безпеки та оборони (рис.1, 2).

Рис.1. Розподіл навчальних годин за тематикою міжнародного курсу

Рис. 2. Розподіл навчальних годин за тематикою національного курсу

Аналіз результатів оцінювання співвідношення тематики курсів показав, що під час проведення національного курсу в порівнянні з міжнародним більш уваги було приділено питанням технологій управління сектором безпеки та оборони (33,84% проти 19,68 %) і менш уваги питанням лідерства та професіоналізму (6,51 % проти 11,56 %) та безпеки у міжнародному контексті (8,68 % проти 28,31 %).

Потрібно відмітити, що тематика обох курсів містить 8 основних складових того, що розуміється у Великобританії під "широким контекстом безпеки", а саме: тероризм, нестабільність та конфлікти за кордоном, кібе-

рнетична безпека, безпека громадян, енергетична безпека, організована злочинність, безпека кордонів, нерозповсюдження та контроль за озброєнням [10-12].

Важливою складовою проведення курсу був відбір слухачів, який може бути розглянутий за трьома напрямками: розподіл слухачів курсів за відомчою приналежністю, їх професійна та мовна підготовка.

1. Розподіл слухачів курсу.

1.1. Переважна більшість слухачів міжнародного курсу були військовослужбовцями, які представляли сухопутні війська (75,00 %), військово-морські сили (10,00 %) та повітряні сили (10,00 %). Решта (5,00 %) були представ-

никами поліції, внутрішніх військ, митної служби, розвідки, сил безпеки, державні службовці та політичні діячі. Приблизно дві треті слухачів мали досвід участі у миротворчих операціях Організації Об'єднаних Націй в якості військових (поліцейських) спостерігачів або у складі миротворчих військових контингентів (рис.3) [6].

1.2. Слухачі національного курсу 2010 року були представниками силових відомств, державних установ, неурядових організацій України та інших держав (рис.4):

- силові відомства України (75,51 %): МО та ГШ ЗС України, Міністерство надзвичайних ситуацій, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України;

- державні установи України (6,12 %): Апарат Ради Національної безпеки та оборони України, комітет національної безпеки та оборони Верховної Ради України, Міністерство іноземних справ України, Національна академія державного управління при Президенті України;

- неурядові організації України (4,08 %): "Фонд демократичних ініціатив", Всеукраїнська спеціальна комісія з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю;

- представники інших держав (14,29 %): Грузія, Азербайджан та Вірменія.

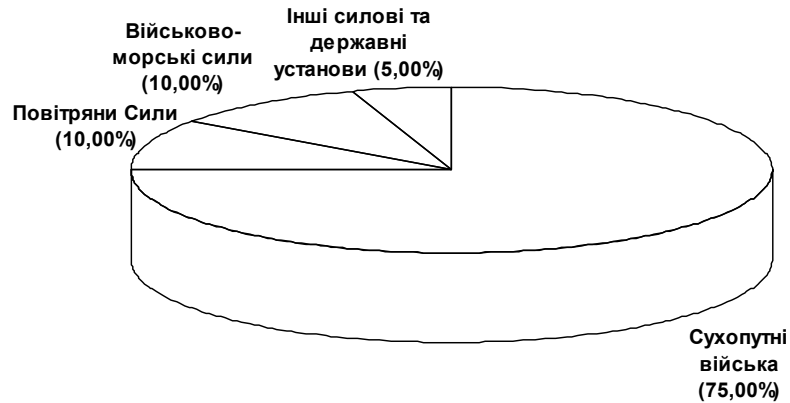

Рис. 3. Розподіл слухачів міжнародного курсу за відомчою приналежністю

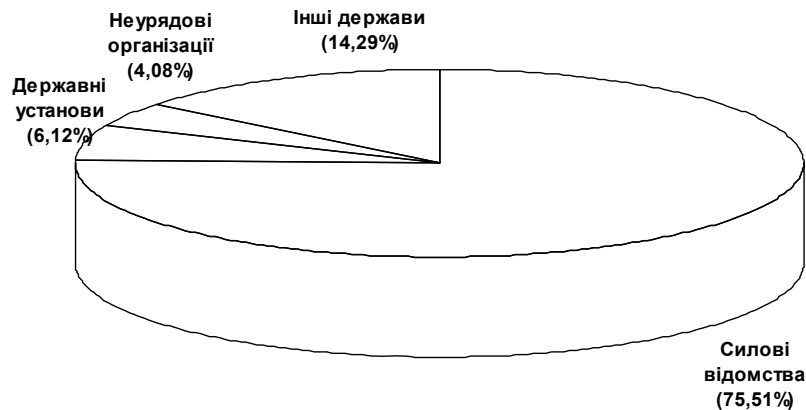

Рис. 4. Розподіл слухачів національного курсу за відомчою приналежністю

Всього за період 2007–2010 років більш ніж 100 представників різних державних установ та силових відомств України успішно пройшли навчання з управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки.

2. Професійна підготовка слухачів.

2.1. Досвід проведення міжнародного курсу виявив наступні загальні особливості [6]:

- окремі слухачі представляли організації, в яких не була формально визначена ціль та завдання організації або вони були застарілими і слухач не мав можливості посилатися на офіційні документи;

- типовий слухач міжнародного курсу, як правило, мав недостатній рівень знань за напрямками міжнародного гуманітарного права під час планування та проведення військових операцій та операцій із забезпечення безпеки;

- не всі слухачі були знайомі з матеріалами звітів незалежних міжнародних організацій (наприклад, з індексом розвитку людства (UN Human Development Index), індексом корупції (Transparency International Corruption Perceptions Index) та індексом свободи преси (Media Freedom Index);

- для слухачів-військовослужбовців важливим було дізнатися про порядок проведення фінансових та бюджетних процесів (процедур);

- слухачі були обізнаними з політичних питань, мали гарні комунікаційні навички та досвід у галузі управління людськими ресурсами;

- для більшості слухачів представляли труднощі питання лояльності керівництву держави та порядок підлеглих при виконанні команд. Наприклад, було відмічено, що в країнах колишнього Радянського Союзу існує чіткий порядок підлеглих при виконанні команд. У той же час у якості найбільш негативного прикладу були наведені африканські країни в районі пустелі Сахари, де система підлеглих часто порушена, ігнорується або взагалі не функціонує;

- важливим питанням для слухачів із країн з перехідною демократією була відкритість засобів масової інформації (ЗМІ). Наприклад, у поглядах слухачів із країн з низьким рівнем свободи ЗМІ були відмічені національні та відомчі стереотипи;

- суттєвою складовою співробітництва з міжнародної безпеки є врахування впливу релігійних (культурних) традицій та пошук спільних цінностей. Слухачі курсу проявляли максимально можливу повагу до морального компоненту збройної боротьби, який включав повагу до релігійних та культурних цінностей, історичного минулого та мови країни.

2.2. Досвід проведення національного курсу у 2010 році в Україні показав наступні особливості:

- переважна більшість слухачів курсу мали вищу освіту та базову професійну підготовку, що в цілому відповідає статистичним даним щодо рівня освіти в Україні [6];

- важливим механізмом забезпечення ефективного діалогу під час проведення курсу було використання так званих правил "Chatham House", сутність яких полягала у відкритому та дружньому викладанні лекційного матеріалу та публічному його обговоренні зі слухачами з урахуванням їхніх поглядів та практичного досвіду.

Поза форматом курсу посилення на висловлювання конкретних осіб-учасників дискусії не дозволялось.

3. Мовна підготовка слухачів.

3.1. Мінімально-необхідним рівнем володіння англійською мовою для слухачів міжнародного курсу був 6-й рівень згідно тестової системи IELTS. Хоча лише 10 % слухачів не відповідали даній вимозі, це створювало певні ризики для успіху навчання. Під час проведення міжнародного курсу у якості мови викладання використовувалась виключно англійська мова.

3.2. Слухачі національного курсу одночасно використовували англійську, українську та російську мови в залежності від країни, яку представляв слухач, рівня його мовної підготовки та відношення до матеріалів курсу. Викладання здійснювалось англійською або українською мовою. Таким чином, до проведення курсу залучалися перекладачі-синхроністи, що потребувало чималих коштів.

За результатами участі представників України в міжнародному курсі та досвіду проведення національного курсу можливо зробити наступні пропозиції щодо подальшого розвитку даного курсу в контексті зміцнення міжнародної та національної безпеки.

1. Під час проведення національного курсу або його елементів бажано зберігати "широкий контекст безпеки" та залучати слухачів, викладачів та експертів з різних країн та безпекових організацій, забезпечуючи таким чином баланс міжнародних, національних, регіональних та відомчих інтересів [2].

2. Практична реалізація окремих елементів національного курсу може полягати у використанні матеріалів курсу в системі командирської та професійної підготовки військовослужбовців та цивільних фахівців у секторі безпеки та оборони.

3. Актуальним напрямком подальшого розвитку тематики міжнародного та національного курсу є включення питань з кібернетичної та інформаційної безпеки [10].

Висновки. Проведений аналіз основних підходів та особливостей проведення міжнародного та національного спеціалізованого курсу з управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки показав, що спільне двостороннє дослідження питань забезпечення національної безпеки України з урахуванням досвіду Великобританії сприяє забезпеченню міжнародної безпеки та є практичним продовженням конструктивного двостороннього партнерства України з Великобританією з питань національної безпеки, які становлять взаємний інтерес.

Проведення курсу сприяє підвищенню рівня фахових знань представників сектору безпеки України з питань управління оборонною галуззю в широкому контексті безпеки. Набуття практичного досвіду щодо сучасних підходів та методів управління системами безпеки та оборони забезпечує більш ефективне вирішення складних завдань під час взаємодії структурних підрозділів ЗС України з органами державної влади, силовими відомствами та вищими ВНЗ України.

1. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19 червня 2003 року. 2. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 1 липня 2010 року. 3. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави: підр. / В.Г.Радецький, О.П.Друзь-Крячченко, В.М.Воробійов та інші. – К.: НУОУ, 2009. – 596 с. 4. Положення про організацію та проведення міжнародного співробітництва у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України // Наказ Міністра оборони України № 502 від 23.08.2006. – 50 с. 5. До миру – через порозуміння // Народна армія. – № 235 (4597) від 16.12.2010 – С.1, 3. 6. M.Alistair "The Value and Challenge of International Security Cooperation Education" // Defence Studies, № 9: 3, 385 – 408 p. 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdpnato.org>. 8. Біла книга 2009. Збройні Сили України. – МО України, 2010. – 96 с. 9. Указ Президента України "Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору" від 18 листопада 2010 року. 10. Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review // October 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.official-documents.gov.uk>. 11. A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy // October 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.official-documents.gov.uk>. 12. British Defence Doctrine. Joint Doctrine Publication 0-01 (JDP 0-01) (3rd Edition) // The Development, Concepts and Doctrine Centre. Ministry of Defence. – Shrivenham, SWINDON, Wiltshire, SN6 8RF. August 2008, – 79 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcdc.dii.r.mil.uk>.

Надійшла до редколегії 13.06.12